

УДК 340

Т.А. Француз-Яковець
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

О.В. Цилюрик
аспірант,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
адвокат

Теоретико-правові аспекти формування етичних засад професійної діяльності юриста у країнах Європейського Союзу

У статті досліджуються актуальні питання теоретико-правових аспектів професійної культури юриста у країнах Європейського Союзу.

Ключові слова: етика, індивід, професійна культура, юрист, адвокат.

Т.А. Француз-Яковець
кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры государственно-правовых дисциплин,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»

О.В. Цилюрик
аспирант,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»,
адвокат

Теоретико-правовые аспекты формирования этических основ профессиональной деятельности юриста в странах Европейского Союза

В статье исследуются актуальные вопросы теоретико-правовых аспектов профессиональной культуры юриста в странах Европейского Союза.

Ключевые слова: этика, индивид, профессиональная культура, юрист, адвокат.

T. Frantsuz-Yakovets
PhD in Law, decent,
associate professor of department of state legal sciences,
“КРОК” University

O. Tsyliuryk
PhD student,
“КРОК” University
Attorney at Law

The theoretical and legal aspects of ethical basis formation for professional work of the lawyer in European Union countries

In this article, topical issues of the theoretical and legal aspects of the professional culture of a lawyer in the countries of the European Union are examined.

Key words: *ethics, individual, professional culture, lawyer.*

Постановка проблеми

Специфіка європейської ідеології полягає в особливому ставленні до людини як до беззаперечної цінності. Саме тому цілком зрозумілим є те, що сучасна європейська культура є персоноцентричною та гуманістичною. Індивід є найважливішою цінністю в європейській культурі. Сучасність характеризується індивідуалістичною ідеологією. Індивід розглядається як безумовна цінність, наділена атрибутами рівності, свободи, розуму. Сучасність визнає індивіда цінністю, тобто індивід є цінністю за суттю, а не просто як об'єкт, який протистоїть іншим, але він не є індивідуальним зразком роду людського, насамперед, індивід – це певний універсум, який включає в себе етноментальні особливості та який відкритий світові. Високий ступінь індивідуалізму, визнання цінності особистості дали підстави А. Оболонському стверджувати, що європейська цивілізація є персоноцентричною, тобто такою, яка визнає індивіда точкою відліку в суспільстві, на відміну від системоцентризму, з пріоритетом соціальної системи [7].

Тому закономірним явищем у межах європейської культури є спроба закріпити в політико-правових документах основні здобутки індивідуалістичної ідеології.

Тільки в межах панування індивідуалістичної ідеології могла бути сформована «Декларація прав людини і громадянина» [1]. Анрі Дюмон зазначав: «Декларація прав людини і громадянина, яка була прийнята влітку 1789 року Настановчими зборами, знаменує в певному сенсі триумф Індивіда» [8, с. 166-167].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Значний внесок у дослідження питання теоретико-правових аспектів формування етичних засад професійної діяльності юриста у країнах Європейського Союзу зробили такі учені: Е. Трельч, А. Дюмон, О. Андрійчук, Ш. Курильски-Ожвен, О. В. Оболонський, О. Д. Святоцький, М. М. Михеєнко та ін.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Питання генезису формування етичних засад професійної діяльності юриста залишається актуальним та потребує додаткового наукового дослідження й теоретичної розробки як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу.

Формування цілей статті

У цьому науковому дослідженні ми акцентуємо дослідницьку увагу на

теоретико-правових аспектах формування етичних засад професійної діяльності юриста та адвоката у країнах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу

Варто зазначити, що з прийняттям Загальної декларації прав людини було проголошено: «Кожній людині надаються всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору, шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, соціального чи станового походження, майнового або іншого стану» [1]. Стаття 3 Конституції України свідчить: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Нормативне закріплення вимог щодо визнання індивіда як цінності стало можливе в результаті процесів демократизації, фемінізації, лібералізації та плюралізації суспільного життя, які інтенсифікувалися в Європі в ХХ столітті. В «Основних правилах, які стосуються ролі юристів...» говориться: «Кожна людина має право звернутися до будь-якого юриста за допомогою для захисту і відстоювання його прав і захисту його на всіх стадіях кримінального розгляду» [2].

Цікавими в цьому плані є дослідження ціннісних настанов Росії і Франції, які були проведені у 90 роках ХХ століття. В їх основу покладений принцип правової соціалізації, суть якого полягає у формуванні індивідуальних уявлень про право та юристів у період дитинства і підлітковому віці. Виходячи з того положення, що образ права, образ світу й образ юриста в дитини і підлітка конструюються одночасно, науковці стверджують, що ці образи неподільні, а отже, процес правової соціалізації проходить у руслі загального процесу соціологізації. «Правова соціалізація, таким чином, є процесом індивідуального освоєння не права взагалі, а такого права, яким його сприймає суб'єкт у період дитячої і підліткової соціологізації. Його сприйняття відображає стан соціальної реальності, але інтерпретація, яку суб'єкт їй дає, залежить і від домінуючих соціаль-

них уявлень, пов'язаних з його попереднім досвідом» [6].

Було одержано такі результати: уявлення росіян про суддів, як правило, свідчать про те, що вони акцентують увагу на репресивній та імперативній ролі останніх. Пояснюється цей факт тим, що такий образ провини й із виправним значенням санкцій. Французькі підлітки демонструють явище сильного легалізму, який супроводжується постійною потребою в безпеці, з іншого боку – присутня постійна критика влади; вина розглядається як порушення правил, які йдуть від влади; закон же визнається основним засобом керівництва в соціальній взаємодії.

Уявлення про правову систему всіх соціальних груп респондентів у Франції об'єднуються навколо загального ядра, навколо єдиної ідеологічної настанови – свобода, рівність, солідарність; у Росії ж таким ядром є закон, відповідальність, справедливість, причому поняття справедливості включає в себе поняття добра, рівності, відплати за заслугами [6].

Сучасна ідеологічна система пояснює основну вимогу, яка висувається до представників юридичних професій, – скрізь і завжди гарантувати права людини: «При виконанні своїх службових обов'язків посадові особи в підтриманні правопорядку поважають та захищають людську гідність; підтримують та захищають права людини стосовно всіх осіб» [3]. Повага до прав людини, а також їх захист є невід'ємною складовою сучасної європейської культури та її ідентичності: „власне, у європейському інтелектуальному середовищі концепт прав людини отримав своє народження та розвиток» [5, с. 87].

Також слід зазначити, що на формування сучасної європейської ідеології і моделі юриста вплинули процеси глобалізації та культурного самовизначення. Поряд із процесами «уніфікації» та «уодноманітнення» в європейській культурі мають місце явища етнонаціонального бачення бажаного юриста [9, с. 119-148].

Стосовно гуманізму як концептуального начала сучасної європейської куль-

тури, то варто зазначити, що і саме явище, і саме поняття гуманізму пройшли тривалий період формування. На нашу думку, найбільш вдало розкрив сутність європейського гуманізму мислитель ХХ століття Е. Трельч у своїй праці «Історизм та його проблеми»: «Так само було з іншою протилежністю, протилежністю між природним правом, вільно-природною людиною і штучним примусовим порядком держави. І тут перед нами відома ідея, ідея природного і загального людського права, якій протиставило себе позитивне право і яка до того ж тісно пов'язала церковну систему як християнське природне право з державно-позитивним і церковним надприродним правом. У боротьбі з абсолютизмом згадали про цю ідею, звільнили її від церковних нашарувань, поєднали із становими та історичними правами й підвели її під вплив старого, стоїчного, запозиченого християнами формулювання загального закону природи і розуму. Однак це нове природне право з його прагненням позитивно перетворювати сучасну державу і ввести в її структуру широкі маси було за свою суттю чимось іншим, далеким від раціоналістичної, заснованої на пануванні розуму над почуттями ідеї розуму. Від неї залишилися тільки форма і пафос загальної раціональності, зміст став іншим, визначеним сучасною державою і сучасною економікою, і тому вона стала розвиватися у різних напрямках. Але як тільки в цих обох сферах була проголошена ідея природної, вільної від примусу людської природи, з нею відразу ж поєдналися всі інші, за своєю суттю зовсім інші свободи: свобода науки від догм і цензури, свобода мистецтва і поезії від буржуазних та гетерономних зовнішніх визначень. Усі ці абсолютно різні прагнення поєдналися в понятті гуманності або природного розуму; все це загалом було сконструйоване філософською систематикою у вигляді необхідної розуму, загальнолюдської і універсальної етики і надали новому буржуазному суспільству духовної основи» [7].

Гуманізм не є абстрактним людинолюбством, а є баченням конкретної люди-

ни з її проблемами і негараздами за конкретних обставин. У такому аспекті гуманізм поєднується зі справедливістю, міра якої визначається правовим законом, що захищає інтереси людини в суспільстві.

З ідеологічного погляду, досить впливовими факторами на формування моделі юриста є настанови континентальної правосвідомості, найважливішими серед яких є: єдина ієрархія побудови системи джерел писаного права, з домінуванням нормативно-правових актів; особлива роль у формуванні права закріплюється за законодавцем, який покликаний створювати загальноюридичні правила поведінки; правозастосовні органи лише забезпечують реалізацію загальної норми в конкретних правозастосовних актах; у системі нормативних джерел наявні писані конституції, які мають вищу юридичну силу; визнається диференціація права на публічне й приватне; високий рівень нормативних узагальнень.

Слід зазначити, що у межах сучасного багатомірного культурного простору виділяється сучасна людина як істота публічна. Варто пояснити, що сьгоднішнє трактування публічного не ототожнюється з політичним, або громадським, воно є певною дискурсивною практикою. Можна з цілковитою впевненістю стверджувати, що сучасний європейський юрист – це публічний індивідуум.

Європейська спільнота завжди прагнула бачити адвокатів незалежними від будь-якого зовнішнього тиску. Як результат, ми маємо низку міжнародних документів, які висвітлюють питання організаційної, процесуальної і фінансової незалежності юристів. На сьгоднішній день незалежність застосовується як гарантія безсторонності юридичної діяльності.

Окрім зазначеного, основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року, покладають на кожного члена ООН зобов'язання надавати відповідні засоби, які б давали змогу судовим органам належним чином виконувати свої функції. Висновок №2 (2001) Консультативної

Ради європейських суддів для Комітету Міністрів Ради Європи «Про стандарти незалежності судових органів і незмінності суддів» передбачає, що для виконання своєї ролі судова влада повинна бути незалежна по відношенню до виконавчих та законодавчих органів [2]. У рекомендації «Незалежність, дієвість та роль суддів», ухвалених Комітетом Міністрів Ради Європи на 518 засіданні заступників міністрів 13.10.1994 р. передбачено, що грошове забезпечення суддів повинно гарантуватися законом і відповідати гідності їх професії [4]. Європейська хартія про Закон «Про статус суддів» (Ліссабон, 10 липня 1998 року) пунктом 1.8. загальних принципів містить положення про те, що судді через своїх представників і через свої професійні організації беруть участь у прийнятті рішень, пов'язаних із управлінням судами і з розподілом коштів, особливо їх бюджетного фінансування.

Висновки

Таким чином, сучасна парадигма соціокультурного розвитку європейської культури орієнтує юриста на глобальне мислення, на цілісне середовище, яке вимагає від нього універсальності, знання законів предметного (як єдиного і специфічного буття) та культурного світу, принципів організації культурного буття.

Основними тенденціями, що спостерігаються в ідеологічній європейській правовій системі, є тенденції гуманізації, демократизації правового знання, утвердження ідей пріоритету людських цінностей. Юридична професія, як уже традиційна для європейської культури, розподіляє ідеї правильної поведінки на формальні кодекси етики і кодекси професійної поведінки. При цьому, принцип, який лежить в основі професійної етики юриста, полягає у тому, що дії юриста спрямовані на створення найбільшого блага для суспільства.

Література

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 89.
2. Висновок №2 Консультативної Ради європейських суддів для Комітету Міністрів Ради Європи «Про стандарти незалежності судових органів і незмінності суддів». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://scourt.org.ua/doc/AA1fT>
3. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї «Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку» від 17 грудня 1979 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_282
4. Рекомендація (94) 12 Комітету Міністрів Ради Європи «Незалежність, дієвість та роль суддів» (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 518 засіданні заступників міністрів 13 жовтня 1994 року). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vkksu.gov.ua/ua/mijnarodne-sprivrobotnitstvo/perelik-dokumentiv-radi-evropi-u-sferi-sudochinstva/>
5. Андрійчук О. Хартія основних прав ЄУ – новий рівень захисту прав людини / О. Андрійчук // Юридичний журнал. – 2013. – № 3 (45). – С. 87-91.
6. Курильски-Ожвен Ш. Образы права в России и Франции: Учеб. Пособие / Ш. Курильски-Ожвен. – М.: Аспект, 1996. – 215 с.
7. Оболенский А.В. Драма российской политической истории: система против личности / А. Оболенский. – РАН, Ин-т государства и права. – М., 2004. – 352 с.
8. Святоцький О. Д., Михеєнко М. М. Адвокатура України: Навч. посіб. Для студентів юридичних вищих навчальних закладів і факультетів / О. Святоцький, М. Михеєнко. – К.: Ін Юре. – 2007. – 224 с.
9. Кистяковский Б. А. В защиту права / Б. Кистяковский // Вехи: Сборник статей о русской интеллигенции. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1994. – С. 119-148.